

KRONIKK
& DEBATT

KRONIKK:

Maks 5000 tegn inkludert mellomrom.
Legg ved portrettfoto.

DEBATT:

Innlegg: 3000 tegn inkludert mellomrom.
Replikk/kortinnlegg: 1000 – 2000 tegn.

E-post: debatt@klassekampen.no
Redaksjonen forbeholder seg retten til å
forkorte innlegg.

Tollef Mjaugedal
tollefm@klassekampen.no
Kronikk- og debattredaktør

Carline Tromp
carlinet@klassekampen.no
Redaksjonssekretær

Hedda Lingaas Fossum
heddaf@klassekampen.no
Redaksjonssekretær

Klassekampen honorerer normalt ikke innsendt stoff. Innsenderens e-postadresse blir trykt med mindre innsenderen reserverer seg mot dette.

Høyesterett gjør feil når de åpner for reservasjonsadgang for leger som

Et tilbakeskritt for

KRONIKK

Kirsten Ketscher,
Anne Hellum

En katolsk fastlege som i 2015 ble oppsagt av Sauherad kommune fordi hun nektet å sette inn spiral, har nettopp fått medhold av Høyesterett i at oppsigelsen var ugyldig. Høyesterett kom til at kommunen, ved ansettelsen i 2011, hadde akseptert kvinnens samvittighetsforbehold i denne lovpålagte oppgaven, selv om dette ikke framgikk av den skriftlige arbeidsavtalen. Lagmannsrettens mindretall mente derimot at det forelå en adhocpreget ordning, som ikke utgjorde en bindende avtale.

Verken helsepersonelloven, helse- og omsorgstjenesteloven eller fastlegeforskriften hjemler en reservasjonsadgang. En fastlege skal utføre «alle allmennlegeoppgaver ... Dersom ikke annet er presisert i lov eller forskrift» (forskriftens §10). Den eneste lovhjemlede reservasjonsadgang som finnes i norsk helserett er abortlovens regler. Utgangspunktet er, etter alminnelige tolkningsprinsipper, at adgangen til å reservere seg mot å utføre lovpålagte helsetjenester er utførmende regulert i abortloven. Ikke desto mindre kom Høyesterett til at kvinnen ikke kunne sies opp fordi fastlegeforskriften var å anse som uklar på ansettelsestidspunktet.

Førstvoterende dommer Møses utgangspunkt er imidlertid at det ikke har skjedd noen endring av regelverket om samvittighetsforbehold i tidsrommet mellom ansettelsen i 2011 og oppsigelsen i 2015. Stortingsflertallet har ikke i tilknytning til behandling av forskrifter og rundskriv som gjelder abortloven, helsepersonelloven eller helse- og omsorgstjenesteloven kommet med uttalelser som

gir grunnlag for å innfortolke en adgang til å reservere seg mot å utføre andre lovpålagte helsetjenester enn abort. I dommen legges det likevel til grunn at Sauherad og andre kommuners praksis henger sammen med at rettstilstanden var uklar (premiss 40).

Høyesterett tar kommunenes uensartede praksis vedrørende gjennomføring av den lovpålagte plikten til inntekt for sin oppfatning av at rettstilstanden er uklar. En mer nærliggende forståelse av den faktiske situasjon er at en del kommuner handlet i strid med lovreglene. Hvorvidt de ulike kommunenes rettsstridige atferd skyldtes at de hadde misforstått eller var uenige i regelverket er ikke nærmere belyst i dommen.

Utgangspunktet for norsk rett er at kvinner skal ha samme helserettigheter som andre brukere, herunder reproduktive helsetjenester som abort og prevensjon. Inngrep i disse rettighetene krever hjemmel i lov. Et oppsiktsvekkende synspunkt fra Høyesteretts side er at man på grunn av fastlegeforskriftens mangel på en uttrykkelig omtale av samvittighetsforbehold ikke kan «innfortolke et generelt forbud mot samvittighetsforbehold» (premiss 41).

Det virker som Høyesterett mener det kreves klar og tydelig hjemmel for å forby samvittighetsforbehold ved helsetjenester som abort og prevensjon. Hvorvidt det foreligger klager vedrørende samvittighetsfritak og

INGEN PRIVATSAK? Når Høyesterett, med dommer Erik Møse (i midten på bildet) i spissen, godtar samvittighetsfritak

det ikke oppstår ordninger som uthuler fastlegers lovpålagte plikt å sette inn spiral. Religiøse forhold er, i henhold til lovgivningen på

Utgangspunktet for norsk rett er at kvinner skal ha samme helserettigheter som andre brukere.

hvordan slike saker er løst er ikke, slik Høyesterett synes å mene, relevant i vurderingen av slike ordningers lovlighet. Kommunene, som skal sikre at alle landets borgere har lik adgang til velferdsstaten tjenester, har plikt til å påse at

dette området, et privat anliggende. Ved godtakelse av samvittighetsfritak, i strid med lovverket, legitimeres oppfatninger om at kvinner som benytter seg av prevensjonsmidler som spiral gjør seg skyldig i å ta liv. Å godta

en slik praksis åpner opp for trakasserende og stigmatiserende situasjoner som ikke har støtte i lovverket. Vi kan på denne bakgrunn ikke se at det finnes noe som helst rettslig grunnlag for at Sauherad kommune kunne inngå en arbeidsavtale om samvittighetsfritak.

Høyesterett bygger sin vurdering av saken på norsk rett. Kvinnens anførsel om at oppsigelsen var i strid med Den europeiske menneskerettskonvensjons (EMK) beskyttelse av trosfriheten, ble ikke vurdert. Høyesterett konkluderer i premiss 86 med at Stortingets vurderinger av

fastlegeforskriftens forhold til EMK klart var «i samsvar med Den europeiske menneskerettighets domstols praksis» og at «domstolene på dette feltet må være tilbakeholdne med å overveie de avveininger av legitime hensyn som er foretatt av politiske myndigheter». Høyesterett kommer likevel med en generell tilleggsvurdering som har som formål å gi noen vurderingsmessige holdepunkter i lignende saker.

Høyesterett tolker EMK dit hen at fastlegeforskriftens innskrenkning i reservasjonsadgangen må kunne overprøves i lys av tros- og samvittig-

Hvordan vi forholder oss til gresskar skremmer livet av meg.
Andreas Viestad til NRK

Jeg trodde Trump ville hjelpe transpersoner. Jeg tok feil.
Caitlyn Jenner i New York Times

Jeg sier ikke at «Mordene i Kongo» ikke burde vært laget – kun at den burde vært laget av en annen regissør, produsent og

med andre skuespillere i hovedrollene.
Nupi-forsker Morten Bøås i VG

Veganistene skjulte kjøttspiser-tennene sine i kikertpuré, og gjorde dyreholdet som skapte oss, til synd.
Hans Bårdsgård i Nationen

Listhaug er en av de få som likevel beholder fatningen. Hun

må bruke all sin selvkontroll. Den naturlige, menneskelige reaksjon i et slikt tilfelle ville vært å gi Sollund en ørefik og forlate lokalet. Men NRK sitter med all kontroll på regien, og slikt kan man ikke gjøre uten å ta seg ekstremt dårlig ut.
Helge Lurås på Reset
Biskopene er jo hyggelige folk.
Sylvi Listhaug til Vårt Land

MER DEBATT NESTE SIDE >>

ikke ønsker å sette inn spiral. kvinner

ritak for leger som ikke vil sette inn spiral,

hetsfriheten i saker hvor kvinner i praksis sikres innsetting av spiral. Til støtte for dette synspunktet vises det til generell anbefaling nr. 24 om kvinners rett til helse fra FNs Kvinnediskrimineringskomité (KDK). Komiteen uttaler i punkt 11 at statene i situasjoner hvor helsepersonell reserverer seg har en plikt til å sørge for at «at kvinner blir henvist til annet helsepersonell». Høyesterett uttaler i premiss 91 at det forhold at KDK ikke er til hinder for reservasjonsrett betyr at «den avveining som må gjøres mot vernet om tanke-, samvittighets- og religionsfriheten, får en noe

annen karakter». Hva Høyesterett mener med denne kryptiske formuleringen er høyst uklart. Vi kan ikke se at denne uttalelsen gir holdepunkter for å foreta en fortolkingsmessig oppmykning av norsk retts regulering av adgangen til samvittighetsfritak vedrørende innsetting av spiral. At statene, dersom de garanterer kvinners helserettigheter, kan innføre en reservasjonsadgang innebærer ikke at de har en plikt til å innføre slike ordninger. KDK-komiteen har i praksis begrenset seg til å kritisere land som har innført reservasjonsregler som ikke sikrer kvinners reproduktive rettigheter, som Polen og Ungarn. Sverige, som overhodet ikke gir adgang til reservasjoner, har ikke vært gjenstand for kritikk.

Høyesterett overser at statene ikke står fritt med hensyn til å innføre lovregler som innskrenker kvinnespesifikke helserettigheter som abort og prevensjon. Dette framgår klart av generell kommentar nr. 22 om retten til seksuell og reproduktiv helse som ble utferdiget av FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) i 2016. ØSK-komiteens uttalelse i punkt 38 lyder: «Tiltak som nedgraderer eksisterende beskyttelsesnivå bør unngås, hvis slike tiltak innføres, må statene bevise deres nødvendighet. Dette gjelder både seksuell og reproduktiv helse.» En utvidelse av reservasjonsadgangen, i strid med fastlegeforskriftens ordlyd og Stortingsflertallets intensjon vil, enten det skjer gjennom domstolspraksis, lovgivning eller forskrift, utgjøre et tilbakeskritt som krever en meget sterk begrunnelse.

Kirsten Ketscher,
professor dr. juris, Københavns Universitet
Anne Hellum,
professor dr. juris, Institutt for offentlig rett, Universitetet i Oslo
anne.hellum@jus.uio.no

Oversettelsen av sitatene står for forfatternes regning.

Dem jeg snakker om

DIKT
Nils-Øivind Haagensen

«Dem jeg snakker om er avisredaktører, politikere, pr-folk, forfattere, skuespillere, musikere og teaterfolk, mennesker som plasserer seg selv på en pidestall og føler seg bedre enn alle andre.» («Der andre tier», Sylvi Listhaug)

*
JEG KAN IKKE SNAKKE FOR AVISREDAKTØRENE ELLER SKUESPILLERNE ELLER MUSIKERNE ELLER TEATERFOLKET

men jeg kan snakke for forfatterne

jeg kan snakke for dem
fordi jeg i hele halve mitt liv
har snakka med dem

som journalist
som kollega
som kompis
og forlegger

jeg har sittet på Theatercaféen med Erik Bye
og snakka om Gud og Satan
han ringte meg hver dag siden
for å høre hvordan det var med meg
og invitere meg hjem på et glass
(jeg skulle takket ja, jeg turte ikke)
jeg har sittet på bibliotekbaren med Mia Berner
hun tok fra meg den gamle skuldervesken min
som en gammel venn hadde gitt meg
for å få den reparert
den trengte reparasjon
«for denne skal du ha hele livet,» sa hun
«i alle fall til neste gang vi møtes»
(jeg har mista den nå)
(vi har mista henne også)
jeg har sittet i stua til Odd W. Surén på Austrheim i Hordaland
bussturen var så lang
men på bordet da jeg kom fram:
et brett med snitter
jeg har sittet rundt flere små bord med Per Pettersson
og for hver gang
hver nye bok
så han ned i bordplata og rista på hodet
«nei, denne gangen gikk det ikke,» sa han
«denne gangen tar de meg,» sa han
men det var det ingen som gjorde
jeg har intervjuet Helge Torvund på telefonen
fra Klassekampens redaksjon
(han vil jo ikke bort fra Jæren, den gærningen)
og fikk noen dager senere et langt brev fra ham
hvor han fortalte om hvordan han har

hatt det i livet
og vanskene han har måttet komme seg gjennom
«fordi,» skrev han
«det hørtes ut på stemmen din som om du har det vanskelig akkurat nå»
jeg har sittet på Det Akademiske Kvarteret i Bergen
i en debatt om den litterære kanon og hørt Vigdis Hjorth be alle tilhørende om å lese hva vi vil
og leve nøyaktig som vi vil
jeg har sittet på hotellrommet til Stig Larsson
og snakka om livet som bare fløy forbi
og jeg har sittet for meg selv i leiligheten min
og fått en telefon fra Jan Erik Vold fra Sverige
«hør, Haagen,» sa han
(han kaller meg Haagen innimellom)
og holdt røret sitt opp mot taket sitt
fordi det regna så hardt
«hører du?» sa han
«ja», sa jeg
«er det ikke fint?» sa han
«jo,» sa jeg
og det var bare det
det var ikke noe annet han ville enn lyden av regn
og jeg har sittet på kjøkkenet til Stig Sæterbakken på Lillehammer
men ikke for å mytologisere men for å dele den siste formiddagsølen
og snakke om Anthony and the Johnsons til begge begynte å grine

det har så klart lugga litt også fra tid til annen
det har blitt stille
kanskje litt betent mellom Gaute Heivoll og meg, for eksempel
og Espen Stueland
og Torgeir Schjerven et par ganger
og Monika Fagerholm

men det handla aldri om å se ned på eller føle seg bedre enn

forfattere gjør ikke det
de ser ikke ned på noen
de ser opp til alle
det er derfor de er forfattere

forfattere er meningsløse
betydningsløse
udugelige
barn

som forøker å sitte stille på stolen sin

og det er ikke en spissformulering
og det er ikke en overdrivelse

det er tjue år av livet mitt
de tjue beste, antagelig
(selv om det ikke sier så mye)

Nils-Øivind Haagensen,
forfatter

